

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvæstio IX. De motiuo voluntatis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

Forma actus. vnde author cum posuisset, q̄ determinatio actus ad hoc vel illud, se tenet ex parte obiecti, naturam obiecti non vt ta-

tas autem est mouens motum. **R**ESPON. Dicendum, q̄ intantū aliquid indiget moueri ab aliquo, in quantum est in potentia ad plura. Oportet. n. vt id quod est in potentia, reducat in actū per aliquid, quod est actū, & hoc est mouere. Dupliciter autem aliqua vis animæ inuenit esse in potentia ad diuersa. Vno modo, q̄ tum ad agere, vel non agere. Alio modo, quantum ad agere hoc, vel illud: sicut visus quandoque videt actū, & quādoq; non videt: & quandoq; videt album, & quāque videt nigrum. Indiget igitur mouente quantū ad duo. s. quantum ad exercitiū, vel vsum actus: & quātum ad determinationem actus, quorū primum est ex parte subiecti, quod quādoque intēnitur agens, quandoq; non agēs. Aliud autem est ex parte obiecti, secundū quod specificatur actus: motio autem ipsius subiecti est ex agente aliquo. Et cū omne agēs agat propter finē, vt * supra ostēsum est, principium huius motionis est ex fine. Et inde est q̄ ars, ad quā pertinet finis, mouet suo imperio artem, ad quam pertinet id quod est ad finem: sicut gubernatoria ars imperat nauifaciū, vt in 2. * Phy. dī. Bonum autem in communi, quod habet rationem finis, est obiectum voluntatis: & ideo ex hac parte volūtas mouet alias potentias ad suos actus. Vt in 2. * Phy. dī. Bonum autem in communi, quod habet rationem finis, est obiectum voluntatis: & ideo ex hac parte volūtas mouet alias potentias ad suos actus. Vt in 2. * Phy. dī. Bonum autem in communi, quod habet rationem finis, est obiectum voluntatis: & ideo ex hac parte volūtas mouet alias potentias ad suos actus.

Voluntas autem mouetur ab appetitu sensitiuo. **A**D PRIMUM ergo dicendum, q̄ ex illa autoritate nō habetur, quod intellectus nō moueat: sed quod non moueat ex necessitate. **A**D SECUNDUM dicendum, q̄ sicut imaginatio formæ sine affirmatione cōuenientis vel nocui, non mouet appetitum sensitiuū, ita nec apprehensio veri sine ratione boni & appetibilis. vnde intellectus speculatiuus nō mouet, sed intellectus practicus, vt dicitur in 3. * de anima.

AD TERTIUM dicendum, q̄ voluntas mouet intellectū quantum ad exercitiū actus: quia & ipsum verum, quod est perfectio intellectus, continetur sub vni bono, vt quoddam bonum particulare. Sed quantum ad determinationem actus, q̄ est ex parte obiecti, intellectus mouet voluntatē: quia & ipsum bonum apprehenditur secundum quādam specialem rationem cōprehensam sub vniuersali ratione veri. & sic patet quod nō est idem mouens & motum, secundum idem.

cer, quod quemadmodum primum principium finale est ratio re- liquorum finium: ita primum principium formale, quod est obiectum intellectus, est ratio, in suo tamen ordine, in genere causæ formalis, reliquorū obiectorum. Omnia. n. obiecta ut sic, sub ente & uero, ut particularia quædam, continentur: sed ex parte potentiam animæ loquedo, est quodammodo par, & quodammodo nō par utrobique ratio. Quō ad primitatem enim par est rō: quā quemadmodum (ut dictum est) quia uoluntas est primum finale principium, ipsa inter partes animæ est primum mouens ad exercitiū: ita, quia intellectus est primum formale principium, ipse inter partes animæ est primum mouens ad specificationem. formalis. n. principij opus hoc est. Quō ad extensionem autem, non est par ratio: quia uolūtatē motio extendit se ad omnes animæ uires subditas &c. Motio autē intellectus non extendit se directē nisi ad uoluntatem: & ratio quæritatis huius, est modus causandi diuersus. Motio. n. uolūtatē quia est per modum imperij extēsiua, ex sua ratione est. Motio autem intellectus, quia est per modum presentantis, ad id tantum directē se extendit, cui presentat. Vnde author in littera, post quā posuit unde inferebatur, q̄ intellectus est primum mouens, quia scilicet eius est primum principij formale, statim subdidit: unde haberetur, quod motio eius ad uolūtatē extenditur, ponens modum quo intellectus motionem hāc facit, scilicet per presentationem obiecti: & dixit: Et isto modo motionis intellectus mouet uoluntatem, sicut presentans ei obiectum suum. Hæc enim uerba non solum explanatiua sunt ueritatis in se, sed conexiua & deductiua inuenti, ut explanauimus, & per hæc patet: clare respōdo ad obiecta.

cipij formalis, a quo in rebus naturalibus actio specificatur, sicut calefactio a calore. Primum autē principium formale, est ens & uerum uniuersale, quod est obiectū intellectus: & iō isto mō motionis intellectus mouet uoluntatē, sicut presentās ei obiectū suū.

AD PRIMUM ergo dicendum, q̄ ex illa autoritate nō habetur, quod intellectus nō moueat: sed quod non moueat ex necessitate. **A**D SECUNDUM dicendum, q̄ sicut imaginatio formæ sine affirmatione cōuenientis vel nocui, non mouet appetitum sensitiuū, ita nec apprehensio veri sine ratione boni & appetibilis. vnde intellectus speculatiuus nō mouet, sed intellectus practicus, vt dicitur in 3. * de anima.

AD TERTIUM dicendum, q̄ voluntas mouet intellectū quantum ad exercitiū actus: quia & ipsum verum, quod est perfectio intellectus, continetur sub vni bono, vt quoddam bonum particulare. Sed quantum ad determinationem actus, q̄ est ex parte obiecti, intellectus mouet voluntatē: quia & ipsum bonum apprehenditur secundum quādam specialem rationem cōprehensam sub vniuersali ratione veri. & sic patet quod nō est idem mouens & motum, secundum idem.

ARTICVLVS II.

Itrum uoluntas moueatur ab appetitu sensitiuo.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur q̄ voluntas ab appetitu sensitiuo moueri nō possit. Mouens. n. & agens est præstātus patiente, vt ¶ Aug. dicit 12. super Gen. ad litteram: sed appetitus sensitiuus est inferior uoluntate, q̄ est appetitus intellectiuius, sicut sēsus est inferior intellectu. ergo appetitus sensitiuus nō mouet intellectum.

Respō. Nulla uirtus particularis potest facere effectum vniuersalem.

Super Questionis nonæ Articulum secundum.

Circa corpus secundi articuli eiusdem questionis, dubium occurrit pro Nouitjs: quia ratio, quare appetitus sensitiuus mouet uoluntatem, assignatur ex parte dispositionis subiecti appetentis: Et tamen in calce concluditur, quod appetitus sensitiuus mouet uoluntatem ex parte obiecti: quomodo hæc conclusio sequitur ex illis præmissis.

Ad hoc dicitur, q̄ conclusio dicta ex præmissis illis habetur, si sanè littera itelligatur. Dupliciter. n. intelligi pot, q̄ dispositio appetitus

¶ q. 1. 2. 3.

¶ Tex. 25.

D. 754.

¶ Tex. 46. & sequenti bus tom. 1.

Intra art. 5. cor. 5. & 10. ar. 3. & 77. ar. 1. & 10. cor. 3. ar. 4. & 6. Lib. 12. c. 11. circa med. tom. 3.

cap. 1. m. 4.

¶ Super Questionis nona Articulum quartum

Circa rationem, & conclusionem in copore quarti arti. eiusdem quaestionis, dubium occurrit. Circa rationem qui-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod voluntas non moueatur ab aliquo exteriori. Motus enim voluntatis est voluntarius: sed de ratione voluntarij est, quod sit a principio intrinseco, sicut & de ratione naturalis. non ergo motus voluntatis est ab aliquo extrinseco.

¶ 2 Præ. Voluntas violentiã pati non potest, vt supra ostensum est: sed violentũ est, cuius principium est extra. ergo voluntas non potest ab aliquo exteriori moueri.

¶ 3 Præ. Quod sufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: sed voluntas sufficienter mouet seipsam. non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

SED CONTRA. Voluntas mouetur ab obiecto, vt dictum est: sed obiectum voluntatis potest esse aliqua exterior res sensui proposita. ergo voluntas potest ab aliquo exteriori moueri.

RESPON. Dicendum, quod secundũ quod voluntas mouet ab obiecto, manifestũ est, quod moueri potest ab aliquo exteriori: sed eo modo, quo mouetur quantum ad exercitiũ actus, adhuc necesse est ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri. Omne enim quod quãdoq; est agens in actu, & quandoq; in potentia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifestũ est autem, quod voluntas incipit velle

tamen dici posset, quod licet primum velle non possit esse voluntum, vt obiectum est tamen voluntum vt actus: & sic non oportet, quod sit voluntas consilio mediante. Præterea, tota vis rationis literæ consistit in hac exclusiua, Voluntas mouet se mediante consilio, seu ex aliqua voluntate præsupposita tantum. Et tamen neque hic, neque in præcedenti articulo probata est quod ad vtranque expositionem. Probatur enim quod voluntas mouet se hoc modo, sed non est probatum quod non alio modo: super qua tamen negatiua fundatur tota vis rationis in litera, vt patet intuenti. ergo &c. Contra conclusionem verò Scotus, vbi supra, arguit: quia si voluntas in primo actu, naturali instinctu moueretur ab intellectu naturaliter moto, voluntas naturaliter moueretur: & sic homo esset vnum animal brutum.

¶ Ad euidenciam huius difficultatis scito tria. Primum est fundamentum huius rationis, & est id quod dictum est. quod voluntas mouet se non alio modo, quam ex voluntate finis. Sed radix huius fundamenti non est præmissa ab auctore, sed in primo articulo huius quoniam posita, scilicet, quod principium motionis ad exercitiũ actus, est ex fine: quia omne agens agit propter finem. Et in articulo. 3. repetita & applicata, cum dicitur, quod ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis. Est ergo vis rationis huius hæc. Omne agens agit propter finem appetitum vel appetitum naturali, vel animali, seu intellectuali: sed voluntas mouendo tam alias potentias, quam se, est agens. ergo actio ista est ab ea ex appetitu finis vel naturali, vel animali &c. Sed non ex appetitu naturali: quia sic non moueret se, sed dans naturam moueret illam eo modo, quo graua & leuia mouentur

generante: nec esset voluntarium istud agere, ut patet: cuius oppositũ significat voluntatem mouere se. ergo est ex appetitu animali, seu intellectuali, id est, ex uolitione finis, quod est intentum. Agere enim ex præuolitione finis, & mediante consilio, id est sunt: sicut cognoscere ex principiis, & mediante syllogismo, id est

aliquid, cũ hoc prius non vellet. Necesse est ergo, quod ab aliquo moueatur ad uolendũ: & quidem, sicut dictũ est, ipsa mouet seipsam inquantũ per hoc, quod uult finem, reducit seipsam ad uolendũ ea quæ sunt ad finem: hoc autem nõ potest facere nisi consilio mediante. Cũ enim aliquis uult sanari, incipit cogitare quomodo hoc consequi possit, & per talem cogitationem peruenit ad hoc, quod potest sanari per medicũ: & hoc uult. Sed quia non semper sanitatẽ actu uoluit, necesse est, quod inciperet uelle sanari ab aliquo mouente. Et si quidẽ ipsa moueret seipsam ad uolendũ, oportuisset, quod mediante consilio hoc ageret ex aliqua uoluntate præsupposita: hoc autem nõ est procedere in infinitum. Vnde necesse est ponere, quod in primũ motũ voluntatis uoluntas prodeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis, ut Arist. concludit in quodam cap. Ethicæ Eudimicæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod de ratione uoluntarij est, quod principium eius sit intra: sed nõ oportet, quod hoc principium intrinsecum sit primũ principium non motum ab alio. Vnde motus uoluntarij etiam habet principium proximum intrinsecũ, in principium primum est ab extra: sicut & primum principium motus naturalis est ab extra, quod, scilicet mouet naturã.

AD II. Dicendum, quod hoc non sufficit ad rationem uolentis, quod principium sit extra: sed oportet eligi eundem: & similiter consensus est actus, & uoluntas, ut obiectum electionis & usus. Quia igitur non quandoque, sed semper cum uoluntas mouet se uoluntate seipsa, applicando se ad uolendam, uel nolendam, &c. Et omnis huiusmodi actus est implicite, uel explicite, formaliter uel uirtualiter uolentis, ut obiectum: licet sit auctori ex negatione uoluntarij obiectiue in huiusmodi actibus, inferre negationem uoluntarij simpliciter. Et hoc non solum quasi gratia materiz, scilicet actum huiusmodi, in quibus uoluntarium, ut actus, non inuenitur sine uoluntario, ut obiectum, ut dictum est, sed etiã gratia forme: quia si subalter per seipsum distinctio uoluntarij in uoluntarium, ut uoluntum & uoluntarium: quia in potentia uoluntatis non est distinctio in disparata genera uoluntarij, sed est distinctio distinctorum modorum penes directum uel indirectum. Voluntarium enim ut uoluntum, est directum uoluntarium: uoluntarium uero, quia in potentia uoluntatis est indirectum, ea indirectio: quia scilicet subest potentia uoluntatis, ut sit obiectum eius uolentis, aut nolentis: hæc enim sola ratione uoluntarium induit. Vnde cum uoluntarium secundo modo, in idem redat cum uoluntario primo modo, licet ex omnimoda negatione uoluntarij primo modo, inferre informaliter negationem uoluntarij simpliciter. Vt enim iam patet uoluntarium, quia in potentia uoluntatis ad uoluntarium simpliciter ut obiectum, reducit se sicut obiectum indirecte ad obiectum directe, & consequenter sub omnimoda negatione obiecti utriusque modi negatio comprehenditur. Et hoc patet rursus ad alias nostras obiectiones contra rationem. Scito tertio, quod

Intra q. 17. art. 5. ad 2. & q. 80. art. 1. cor. & 1. q. 107. ar. 4. & q. 106. ar. 2. cor. & q. 111. ar. 2. cor. & 3. cor. c. 38. & 39.

* q. 6. ar. 4.

art. 1. huius quaestionis.

art. 17.

lib. 7. in euidencia ca. 11. 10.

lib. 10. ca. 130.

lib. 10. ca. 130.

lib. 10. ca. 130.

lib. 10. ca. 130.

lib. 10. ca. 130.

lib. 10. ca. 130.

lib. 10. ca. 130.

malioris, & uniuersalioris uirtutis, quā corpus, excluditur passio a corpore non solum ut effectiuo, sed etiā ut a formali principio, qđ est excludere motionē ab eo per modum obiecti, ut in 1. arti. huius q. dictum est.

Ad hoc breuiter dicitur, qđ secundum ueritatē neutro modo corpus potest agere in rem immaterialē propter rationē aliam, & plures alias, quas uide, si uis, in 3. contra Gen. c. 84. & 85. Vnde & in prima parte dictū est, & declaratum, quod phantasmata nō nisi facta in actu lumine intellectus agentis, possunt mouere intellectum. Et uique adeo diuus Thom. in quest. 84. arti. 6. hoc ponderauit, ut concluderet, quod tota cognitio sensibilis, uique scilicet ad cogitatum inclusiue, non est causa intellectualis nouitæ, sed est materia causæ, scilicet intellectus agentis. Ratio autē quare conceditur & hic, & alibi, quod uoluntas, seu intellectus, mouetur ab exteriori tanquam obiecto, & non tanquam a motore ad exercitium, est, quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt, & si non sufficienter, tamen inchoatiue mediate, & ut materia obiecti. Ad mouendum autem ad exercitium, nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium. Est enim talis motor solus Deus cui ipsa uoluntate, ut in quæstione patet.

Art. 3. huius q. & p. p. 80. & 81.

Parti a principio libri.

Cap. 7. circa h. 10. 3.

Infra q. 80. artic. 1. Et 1. q. 105. artic. 4. & q. 111. artic. 2. Et 3. contra c. 88. 89. 91. & 92. pri. Et mal. q. 3. artic. 3. eor. & q. 16. art. 5. cor. & ad 13.

Cap. 4. de diu. no. nō re mota a principio.

corporum, & in quantum etiam appetitus sensitius commouetur ex impressione celestium corporum: & ulterius in quantum corpora exteriora mouentur secundum motum celestium corporum, ex quorum concursu uoluntas incipit aliquid uelle, & non uelle: sicut adueniente frigore incipit aliquid uelle facere ignē: sed ista motio uoluntatis est ex parte obiecti exterioris presentati, non ex parte interioris instinctus.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut dictum est, appetitus sensitius est actus organi corporalis; unde nihil prohibet ex impressione corporum celestium aliquos esse habiles ad irascendū, vel concupiscendū, vel aliquam huiusmodi passionem: sicut & ex complexione naturali plures hominum sequuntur passionēs, quibus soli sapientes resistunt. Et ideo, ut in pluribus, verificantur quæ pronuntiantur de actibus hominum secundum considerationem celestium corporum. Sed tamen, ut Ptolemæus dicit in Cæloquio; Sapiens dominatur astris, scilicet, quia resistens passionibus, impedit per uoluntatem liberam, & nequaquam motui celesti subiectam, huiusmodi celestium corporum effectus: uel, ut August. dicit 2. super Genes. ad litteram, fatendum est, quando ab Astrologis uera dicitur, instinctu quadam occultissimo dici, quæ nescientes humanæ mentes patiuntur: quod cum ad decipiendum homines fit, spirituum seductorum operatio est.

ARTICULVS. VI.

Utrum uoluntas moueatur a Deo solo, sicut ab exteriori principio.

AD SEXTUM sic proceditur. Videtur, quod uoluntas non a solo Deo moueatur, sicut ab exteriori principio. Inferius enim natū est moueri a suo superiori, sicut corpora inferiora a corporibus celestibus: sed uoluntas hominis habet aliquid superius post Deum, scilicet Angelum, ergo uoluntas potest moueri, sicut ab exteriori principio, etiā ab Angelo. ¶ 2. Præter. Actus uoluntatis sequitur actum intellectus: sed intellectus hominis reducitur in suum actum nō solum a Deo, sed etiam ab Angelo per illuminationes, ut Diony. dicit: ergo eadem ratione & uoluntas. ¶ 3. Præter. Deus non est causans nisi

bonorum, secundum illud Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona. Si ergo a solo Deo uoluntas hominis moueretur, nunquam moueretur ad malum, cum tamen uoluntas sit quæ peccatur, & recte uiuitur, ut August. dicit.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis uelle, & perficere.

RESPON. Dicendum, quod motus uoluntatis est ab intrinseco, sicut & motus naturalis. Quamuis autem rem naturalem possit aliquid mouere, quod non est causa naturæ rei motæ: tamen motum naturalem causare non potest, nisi quod est aliquo modo causa naturæ. Mouetur enim lapis sursum ab homine, qui naturam lapidis non causat: sed hic motus non est lapidi naturalis: naturalis autem motus eius non causatur nisi ab eo, quod causat naturam. Unde dicitur in 8. Phisicor. quod generans mouet secundum locum grauiam & leuiam. Sic ergo hominem uoluntatem habentem contingit moueri ab aliquo, qui non est causa eius: sed quod motus uoluntatis eius sit ab aliquo principio extrinseco, quod non est causa uoluntatis, est impossibile. uoluntatis autem causa nihil aliud esse potest, quam Deus. Et hoc patet dupliciter. Primo quidem ex hoc, quod uoluntas est potentia animæ rationalis, quæ a solo Deo causatur per creationē, ut in 1. dictum est. Secundo uero ex hoc, quod uoluntas habet ordinem ad uniuersale bonum. Unde nihil aliud potest esse uoluntatis causa, nisi ipse Deus, qui est uniuersale bonum. Omne autem aliud bonum per participationem dicitur, & est quoddam particulare bonum: particularis autem causa non dat inclinationem uniuersalem. Unde nec materia prima, quæ est in potentia ad omnes formas, potest causari ab aliquo particulari agente.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Angelus nō sic est supra hominem, quod sit causa uoluntatis eius: sicut corpora celestia sunt causa formarum naturalium, ad quas consequuntur naturales motus corporum naturalium.

AD SECUNDUM dicendum, quod intellectus hominis mouetur ab Angelo ex parte obiecti, quod sibi proponitur uirtute Angelici luminis ad cognoscendum. & sic etiam uoluntas ab exteriori creatura potest moueri, ut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod Deus mouet uoluntatem hominis, sicut uniuersalis motor, ad uniuersalem obiectū uoluntatis, quod est bonū. Et sine hac uniuersali motione homo nō potest aliquid uelle: sed homo per rationem determinat se ad uolendū hoc, uel illud, quod est uerè bonum, uel apparet bonum. Sed tamē interdum specialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinate uolendū, quod est bonum: sicut in his quos mouet per gratiā, ut infra dicitur.

rum sit absolute, in genere tamen exterioris principij non comprehenditur ipsum: quia est principium intrinsecum, sed solummodo dator nature, aut uoluntatis. Secundo, quod in responsione ad tertium habetur, quod Deus non solum potentiam uoluntatis dat, sed actum uolendi clausum in omni actu uolendi ipsam, scilicet uolitionem boni. In omni enim uolitione hæc uolitione clauditur, ut principium in conclusionem. Et propterea in littera dicitur, quod ex hac uolitione uoluntas per rationem determinat se ad hoc, uel illud bonum, uerè, uel apparet, & sine illa præsupposita uolitione, nihil omnino uelle potest: sicut nec sine principiorum cognitione, intellectus aliquid nosse potest. Et hæc uolitione est illa, ad quæ dictum est oportere uoluntatem moueri ab alio, etiam quod ad exercitium actus. Secundo hanc enim ferunt actu in finem, & ex hac uult quicquid uult.

L. lib. 1. tom. 2. cap. 4. med. to. 1.

Text. 17. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

P. P. q. 90. 1. 2. 3. 4.

Artic. 4.

q. 109. 8. 112.

QVAEST.